

KEVN ve FESAD

cisimler asla ezeli olamaz. Kevn ve fesadın unsurları da ezeli değildir. Oluş ve bozuluşa uğrayan nesnelere aslı dört unsurdur ve onlar bu unsurların birleşmesiyle meydana gelir. İlk madde oluş ve bozuluşa tâbi değildir, onun varlığı ibdâ iledir. Kevn ve fesadı kabul eden cisimler doğrusal (müstakim) hareket eder, doğrusal hareket etmeyen cisimler ise oluşa tâbi olmaz, onlar tabiatları gereği dairesel (müstedir) hareket eder ve doğrudan yaratılmıştır (*et-Tabî'ıyyât [1]*, s. 17, 21, 24, 124-125, 189; a.e. [2], s. 27-28, 79 vd.).

Kevn ve fesadın ortak fâil illeti onlara yakın olan gezegenlerin hareketi, ortak maddî illeti de ilk unsurlardır. Oluş ve bozuluşa başlangıcı olan şeylerle ilgilidir; her başlangıcı olan şeyin şüphesiz bir sebebi vardır. İdeal sayılan semavî varlıkların dairesel hareketleri kevn ve fesadın sebepleri olmaya lâyıktır (*a.g.e. [2]*, s. 192-195). Bütün bunların öncesinde her varlığa kendi türünün özelliklerini veren ilâhî lutuftur (*a.g.e. [2]*, s. 199-200). Bir başka söyleyişle dünyadaki oluş ve bozuluş hareketinin yakın sebebi gökküreleri, uzak ve nihâi sebebi ise Allah'tır.

İslâm filozoflarının antik felsefe ve bilim geleneği uyarınca varlığı ay üstü ve ay altı âlemi diye ikiye ayırmalarına, ay altı âlemindeki oluş ve bozuluşun gökkürelerinin etkisiyle meydana geldiğine inanmalarına karşılık Kur'an varlığın yaratılışında, işleyişinde, her varlık türünün oluşum, gelişim ve değişiminde yegâne âmilin Allah olduğunu beyan eder ve, "Allah'ın yaratmayı nasıl başlattığını, sonra bunu nasıl tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır. De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah ilkten yaratmaya nasıl başlamış bir bakın. İşte Allah bundan sonra âhiret hayatını da yaratacaktır. Gerçekten Allah her şeye kâdir" (*el-Ankebût 29/19-20*); "De ki: Ortak koştuğunuz arasında ilk defa yaratacak, -öldükten- sonra da onu yeniden -dirilip- döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp sonra onu yeniden hayata döndürür. O halde nasıl saptırılırsınız!" (*Yûnus 10/34*) gibi açıklama ve uyarılarıyla varlığın işleyişindeki sebeplerin, kâinat ve orada hüküm süren kanunların Allah tarafından yaratıldığına dikkat çeker. Allah'ın irade ve kudretinin her türlü ölçü ve tasavvurun üstünde olduğunu bildirir. "O, bir şeyi yaratmak istediğinde ona sadece 'ol' der ve o da hemen olur" (*Yâsîn 36/82*) âyetiyle de kâinat yegâne hükümranlığın kendisine ait olduğunu,

O'nun bilgi ve iradesi dışında hiçbir fiilin gerçekleşmeyeceğini ifade eder.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "Kevn" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "fsd" md.; Kindî, *Resâ'il*, II, 204, 208-209, 217, 219-221, 236, 251; Fârâbî, *el-Medînetü'l-fâzıla* (nşr. Albert Nasrî Nâdir), Beyrut 1959, s. 28; a.mlf., *İhşâ'ü'l-ülûm* (nşr. Osman M. Emîn), Kahire 1949, s. 97; a.mlf., *Mesâ'ilü müteferrika* (nşr. Dieterici), Leiden 1890, s. 86; a.mlf., *ed-De'âva'l-kalbiyye*, Haydarâbâd 1346, s. 9; Ebû'l-Hasan el-Âmirî, *el-İ'lâm bi-menâkıbi'l-İslâm* (nşr. Ahmed Abdülhamid el-Gurâb), Kahire 1387/1967, s. 91-92; Ebû Hayyân et-Tevhidî, *el-Mukâbesât* (nşr. Ali Şelak), Beyrut 1986, s. 213; İbn Sinâ, *eş-Şifâ' et-Tabî'ıyyât (1)*, s. 17, 18, 21, 24, 124-125, 189; a.e. (2), s. 27-28, 77-201; Seyfeddin el-Âmidî, *el-Mübîn* (nşr. Hasan Mahmûd eş-Şâfî), Kahire 1403/1983; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1524.

☞ KASIM TURHAN

KEVSER

(bk. HAVZ-ı KEVSER).

KEVSER SÛRESİ

(سورة الكوثر)

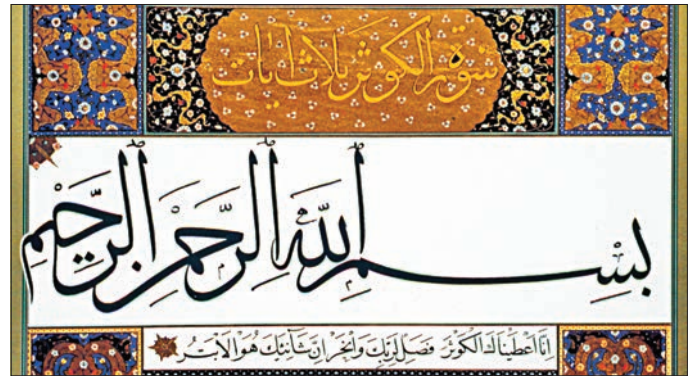
Kur'an-ı Kerim'in yüz sekizinci sûresi.

Mekke döneminde Âdiyât sûresinden sonra nâzil olmuştur. Medine'de indiğini söyleyenler varsa da sûrenin muhtevası ve üslûbu bu ihtimalin zayıf olduğunu gösterir (M. İzzet Derveze, I, 183). Adını ilk âyette geçen **kevser** kelimesinden almıştır. İkinci âyette kurban kesmeden söz edildiği için bazan Nahr sûresi adıyla da anılmıştır. Üç âyetten ibaret olup Kur'an'ın en kısa sûresidir. Fâsılası , harfidir.

Tefsirlerde kaydedildiğine göre sûre, Âs b. Vâil'in Mekkelî müşriklere Hz. Peygamber'den "nesli kesik" (ebter) diye bahsetmesi yahut Kureyş müşriklerinin Kâ'b b. Eşref'e kendilerinin daha üstün olduğunu söyleyerek Resûl-i Ekrem'i yine ay-

nı olumsuz sıfatla nitelermeleri veya Hz. Peygamber'in erkek çocuğunun vefatı üzerine düşmanlarının onun soyunun devam etmeyeceğini belirtmeleri üzerine nâzil olmuştur (Taberî, XXX, 212, 213; Süyûtî, s. 221). Müfessirlerin çoğunluğu tarafından zayıf kabul edilen, 2. âyetinin Hudeybiye'de nâzil olduğu yolundaki rivayet dikkate alınmazsa bazı müşriklerin Resûl-i Ekrem'e soyunun devam etmeyeceği yolunda dil uzattıkları, rivayetlerdeki isim farklılıklarının bundan kaynaklandığı ve Hz. Peygamber'i teselli etmek üzere bu sûrenin indirildiği söylenebilir.

Kevser sûresinin ilk âyeti Hz. Peygamber'e kevser verildiğini ifade etmektedir. Kevser kelimesi sözlükte sıfat olarak "çok, pek çok", isim olarak da "iyilik ve hayır" anlamına gelir. Peygamber'e bahşedildiği belirtilen kevserin ne olduğu konusunda geniş açıklamalar vardır. Hadislerde kevser Allah'ın Resûl-i Ekrem'e vermeyi vaad ettiği cennette bir ırmak olarak anılmış ve onun özellikleri hakkında geniş tasvirlerle yer verilmiştir. Yine hadis kaynaklarında tasvir edilen cennetteki havzın da kevserin bir uzantısı olup kevser adıyla anıldığı ifade edilmiştir (bk. HAVZ-ı KEVSER). Diğer taraftan âlimler, kevserin sözlük anlamı yanında İbn Abbâs'ın hadislerdeki kevseri Allah'ın peygamberine verdiği hayırlardan sadece biri olarak anmasından hareketle (Buhârî, "Rikâk", 53) onu nübüvvet, Kur'an-ı Kerim, İslâm dini, İslâm âlimleri, ümmetinin çokluğu, güzel ahlâk, ilim, şefaahat hakkı, dualarının makbul olması gibi Resûl-i Ekrem'in nâil olduğu mânevî lutuflar olarak da yorumlamışlardır (Taberî, XXX, 208-209; Fahreddin er-Râzî, XXXII, 124-128).

Kevser
sûresi

Sûrenin 2. âyetinde rab için namaz kılınıp "nahr" yapılması emredilmektedir. Müfessirler, buradaki namazın farz namazlar yahut kurban bayramı namazı veya genel anlamda namaz olduğunu, sözlükte "göğüs hizasına getirmek, boğazlamak; göğsün boyun tarafına gelen boğaz çukuru" anlamına gelen nahrın da kurban kesmek yahut daha zayıf bir ihtimalle namazda elleri bağlamak veya namaza başlarken elleri kaldırıp tekbir getirmek olabileceğini belirtmişlerdir. Âyetin bu anlamlara işaret ettiği düşünülebilirse de bağlamı dikkate alındığında burada Peygamber'den, kendisine bahşedilen hayırlar karşılığında bütün şükür biçimlerini kapsayan namaz ve kurban ibadetlerini yerine getirmesinin istendiğini söylemek daha uygun görünmektedir (Fahredden er-Râzî, XXXII, 119-128; Elmalılı, IX, 6193-6208).

3. âyet, asıl soyu kesik olanın Peygamber'e kin besleyip ona dil uzatan kimse olduğunu belirtir. Allah, Hz. Muhammed'e erkek çocuklar vermiş, fakat bu çocukların vefat etmesi onun son peygamber olması, hilâfetin de ümmetin tercihine bırakılması gibi birtakım hayırlı sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca neslinin devam etmeyeceğini söyleyen düşmanları yok olup giderken onun soyu kızı Fâtıma ile devam ettiği gibi kendisine inanan ümmeti de büyük sayılara ulaştırmıştır.

Müfessirler, namazı ciddiye almamanın veya namazda gösteriş yapmanın ve cimriliğin yerildiği Mâûn sûresinden sonra mashafta yer alan Kevser sûresinin, verdiği nimetler karşılığında yalnız Allah için namaz kılmaya ve kurban kesmeye dikkat çekmesi sebebiyle Mâûn sûresinin bir tür mukabili olduğunu söylemişlerdir. Şam'da Emeviyye Camii'nde ikinci namazından sonra Kevser sûresinden Kur'an'ın sonuna kadar olan sûrelerin okunduğu, daha çok ezberi iyi olmayanlarla çocukların katıldığı kiraat halkasına Kevseriyye denirdi (DîA, XI, 110).

Kevser sûresi hakkında yazılan eserlerden bazıları şunlardır: Ömer b. Muhammed el-Âmidî, *Tefsîru sûreti'l-Kevser* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3796); Yâsîn b. Hamza b. Ebû's-Şihâb, *Tefsîru sûreti'l-Kevser* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1964); Şemseddin Muhammed et-Tebrîzî, *er-Risâle fî tefsîri sûreti'l-Kevser* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2754); Burhâneddin İbn Ebû Şerîf, *Tefsîru sûreti'l-Kevser* (Dârü'l-kütübîz-Zâhiriyye, nr. 5881); Sirâceddin İbn Nuceym,

el-İkdü'l-cevher fi'l-keîâm 'alâ sûreti'l-Kevser (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1582/3, vr. 73-94); İbnü'l-Bennâ el-Merrâküfî, *Tefsîru sûreti'l-Kevser*; Abdülmecîd Hâmid Subh, *Min feyzi sûreti'l-Kevser* (Mansûre 1984); Muhammed Fatih Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de (Mâun ve Kevser Sûrelerinde) İnsan Tipleri* (İstanbul 1995).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 112; Buhârî, "Rikâk", 53; Ebû Dâvûd, "Şalât", 123; Tirmizî, "Şifâtü'l-cenne", 10, "Tefsîrü'l-Kur'ân", 108; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), XXX, 207-213; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXXII, 117-135; Süyûtî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1986, s. 221; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXX, 244-249; Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6172-6214; M. İzzet Derveze, *et-Tefsîrü'l-hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri* (trc. Şaban Karataş v.dğr.), İstanbul 1997, I, 183-185; J. Horowitz – L. Gardet, "Kawthar", *EP* (ing.), IV, 805-806; Ahmet Özel, "Emeviyye Camii", *DîA*, XI, 110.

İLYAS ÜZÜM

KEVSERİ

(bk. ZÂHİD KEVSERİ).

KEYÂNİLER

Milâttan önce
900-775 yılları arasında
İran'da hüküm süren bir hânedan.

Ortaçağ Farsçası'nda "şah, emîr" mânasına gelen **key'** (**key**) kelimesinin çoğulu olan **keyân**, Doğu ve Kuzeydoğu İran'da Aryânî kabilelerin reislerine verilen bir unvandır. Kabile reisleri bu unvanı hükümdar olduklarında kullanırlardı.

İran millî tarihinin ikinci büyük safhası Keyânîler hânedanıyla başlar. Hânedanın kurucusu olarak kabul edilen Keykubad'dan Keyhusrev'e kadar gelen Keyânî hükümdarları hânedanın ortak özelliklerini gösteren bir grup oluşturur. Bu sebeple grup mensuplarının hükümdar olduğu döneme ilk Keyânî devri denilmiştir. Zerdüşti olan Keyânîler'in kutsal kitapları *Avesta*'da bütün Keyânî kralları dinî ve millî kimlikleriyle efsanevî şekilde zikredilmiştir.

Hânedanın kurucusu olan Keykubad, Pehlevî ve İslâm kaynaklarında bazan Pişdâdîler'in son hükümdarı Zâb'ın oğlu, bazan da halktan biri olarak gösterilmiştir. *Şâhnâme*'de ise onun hükümdar oluşu daha farklı bir şekilde anlatılır. Yüzyıla ya-

kın hükümdarlık yaptığı söylenen Keykubad'ın ardından tahta geçen Keykâvus *Avesta*'da yedi ülkenin hâkimi, cinlerden üstün ve yedi saray sahibi gibi efsanevî bir şahsiyet olarak tanıtılır. Yaklaşık elli yıl hükümdar olan Keykâvus'un tahtı Keyhusrev tarafından elinden alınmıştır. Keykâvus döneminin önemli bir olayı Keyânî sülâlesinden sayılan, ancak hükümdar olmayan Siyavuş ile *Şâhnâme*'de İran düşmanı olarak gösterilen Turan Hükümdarı Efrâsiyâb arasındaki mücadeledir. Siyavuş'un bu savaşlarda öldürülmesi onu Zerdüşt dininde yas törenlerinin kutsal bir şahsiyeti yapmıştır.

Hânedanın üçüncü hükümdarı Siyavuş'un oğlu Keyhusrev'dir. Keyhusrev, *Avesta*'da diğer hükümdarlar gibi olağan üstü yetenek ve özelliklere sahip, dinî ve millî bir şahsiyet olarak tanıtılır. İslâm tarihi kaynaklarında daha çok onun Turan'dan kurtuluşu ve ardından Efrâsiyâb'a karşı yaptığı seferler üzerinde durulmuştur. Firdevsî, *Şâhnâme*'sinin önemli bir kısmını, Keyhusrev'in kumandasında Efrâsiyâb'a karşı yapılan seferlerde yararlıklar gösteren Gûderz ve Rüstem gibi kahramanların hikâyelerine ayırmıştır. Efrâsiyâb bu kahramanlar tarafından mağlûp edilir ve Keyhusrev tarafından öldürülür.

Keyânî hânedanının ikinci dönemi Luhrasb ile başlar. Belh şehrini kurduğu ve genişlettiği söylenen Luhrasb'ın, Keyhusrev'in uzaktan akrabası olduğu rivayet edilir. İslâmî kaynaklara göre Luhrasb, kumandanı Buhtunnasr'ı Kudüs'e yollamış ve o da şehri yakıp yıktıktan sonra yahudileri esir etmiştir. Luhrasb'ın ardından tahta geçen Güştâsb, Turan ülkesinden gelen saldırılara karşı koymuş, ölünce yerine torunu geçmiştir. Bundan sonra Keyânîler'in siyasî nüfuzlarını kaybettikleri üçüncü dönem başlar. *Avesta*'da zikredilmemesine rağmen Pehlevî edebiyatında popüler bir figür olan Behmen büyük bir ihtimalle Güştâsb'dan sonra Zerdüşti topluluğunun mahallî bir yöneticiliğini yapmıştır. Behmen'in Bâbil'de esir bulunan yahudileri kurtardığı, Kudüs'te bir tapınağı tamir ettirdiği ve bir ara Yahudiliği kabul ettiği söylenir. Behmen'den sonra tahta geçen kızı Hümay hakkında bilgiler de İran geleneği dışındaki haberlerle karışmıştır. Hümay'ın Rumlar'a karşı birçok savaş yaptığı ve Rum esirlere İstahr şehrinde yüksek anıtlar inşa ettirdiği rivayet edilir. Keyânîler döneminin son iki hükümdarı I ve II. Dârâ'dır. Ana-